

A NÉPHAGYOMÁNY ÉS A NEMZETI MŰVELŐDÉS

Hagyományon általában az elődeinktől reánk maradt szellemi javakat értjük, míg a *hagyaték* vagy *örökség* szók a reánk szállott anyagi javakat jelölik. A hagyomány ősi soron szájról-szájra terjed. Többé-kevésbé minden ember tanító-mestere ennek az ősi „iskolánkízüli népművelés“-nek, mégis a hagyományátadásnak és -átvételnek megvannak az erre született mesterei, aminthogy a népköltészetet, népdalt sem a nép költi, hanem erre született kiválóságai. A pásztorfaragás sem az összes pásztorok művészkedése, hanem csak egyes művészi tehetséggel megáldottaké, akik azonban nem egyéni, hanem kollektív stílusban művészkednek, éppen ezért egyéni művészetük elismerésére nem is tartanak számot, viszont korlátlanul merítenek más népművésztsaik termékeiből.

Vannak szóval ki nem fejezhető hagyományok, „nem tárgyi“ örökségek, ezek a *szokások*, a népélet iratlan törvényei.

Az írásbeliség módot ad arra, hogy hagyományainkat ne csak szájról-szájra, hanem írás által is terjesszük. A lejegyzett hagyomány is átöröködik az utánunk jövő nemzedékre, de ha az élők emlékezetében nem marad meg, akkor az élettelen hagyomány, melynek már nincs meg az a hatalmas, életkormányozó ereje, mint az élő hagyományoknak vagy szokásoknak.

Az a tény, hogy külön *nemzeti* és külön *néphagyományról* szoktunk beszélni, azt mutatja, hogy a nemzeti és néphagyomány — legalábbis nálunk — nem ugyanaz.

A *nemzet*¹ politikai közösség, melyet a közös származás, közös anyanyelv, közös történelem, közös hagyományok tartanak egybe, vagy a közös életviszonyok, életérdekek kovácsolnak össze hosszú idők alatt. Ezen közösségek egyike-másika hiányozhatik is, de ettől eltekintve még mindig beszélhetünk nemzetről. Viszont azonos származású vagy nyelvű nemzetek is szétszakadhatnak, ha életérdekeik úgy parancsolják.

Népnek rendszeren a nemzet alsó társadalmi rétegét nevezzük. Tágabb értelemben pedig nép minden olyan embertömeg, amely nemzeté nem alakult. Ritkább értelemben azonban nemzetet is értünk rajta.

Hogy a nép és nemzet fogalma nálunk magyaroknál miért nem fedi egymást, annak mélyreható okai vannak.

Amint az összehasonlító nyelvészet és őstörténet megállapította, a magyarság legrégebbi rétege, az úgynevezett *előmagyar* a finn-ugor néptörzs ugor ágához tartozott s ma élő legközelebbi rokonai a *vogulok* és *osztyákok*. E népek Szibériában, az Ural-hegység keleti

¹ A *nemzet* a *nemz* igéből származik, tehát elsősorban vérségi leszármazottakat jelöl. A *nép* a finn-ugor *né + pi* (= nő + fi) szókból ered. A moldvai csángóknál a *nép* még csak feleséget jelent. Nálunk is a *fehérnép* kifejezés csak nőt jelent. A *háznép* már családot jelöl. A fogalombővülés folytán néppé lesz az is, aki a nőtől származik, tehát minden leszármazott.

oldalán, az Ob-folyó vízvidékén élnek és ősi zsákmányoló pákász-halász-vadász életformájukat mind a mai napig megőrizték.

Mint halászok, vadászok és pákászok életmódjukból kifolyólag csak szétszóródva élhetnek. Falvaik kevés házból álló tanyafélék. Gyakran magányos telepeken élnek, egymástól távol, egymással alig érintkezve. Csak nagyszabású halászatok alkalmával társulnak rövid időre. Szétszóródottságuk és zsákmányoló életmódjuk miatt sohasem lehettek szervezett népek vagy nemzetek. Ilyen lehetett az előmagyar is. Más nép kellett, hogy megszervezze őket.

Az igazi szervező, vagyis nemzetalakító nép Ázsia e táján az állattenyésztő *nomád*. A legelő megszerzése, az állatok őrzése előrelátást, bátorságot igényel. Hiszen a legelőért gyakran harcolni, a nyájat pedig oltalmazni kell a vadak vagy a rossz-szándékú emberek ellen. Az állattenyésztés nem biztos alapja a létnek, mert szárazság vagy dögvész gyakran megtizedeli az állatállományt s a nomád sokszor megrabolja a másik nomádot, vagy rászorul a szomszéd földműves termékeire s nem egyszer erőszakkal szerzi azt meg tőle. A nomád tehát harcias, a bátorság és a cselekvőerő jut kifejezésre benne. Nincs úgy helyhez kötve, mint a letelepült földműves, aki ha megtámadják, inkább meghódol és adót fizet. A nomád a túlerő elől kitér, és minden vagyonát, jószágát megmenti, ha menekülnie kell.

A magyarság őstörténetét ismernünk kell, ha karakterének magyarázatát keressük, s ha nemzeti hagyományaink eredetét tudni akarjuk.

Az ugor eredetű, zsákmányoló életet folytató előmagyar alapréteget másfél évezred előtt egy harcias nomád, de már földművelést is ismerő, tehát fejlettebb műveltségű törökfajú nép hódította meg s szervezte nemzetté. A meghódított előmagyar azonban reáakényszerítette a hódítóra néphagyományunk és nemzetünk legnagyobb kincsét: a magyar nyelvet. Nem példa nélkül való eset ez. Legtöbbször a magasabb szellemi képességű nép tanulja meg az alacsonyabbrendűnek a nyelvét. Lebediában és Etelközben már mint kétrétegű nép vándoroltunk. A honfoglaláskor pedig az uralkodóosztály valószínűleg már nem beszélte ősi bolgár-török nyelvét. Az uralkodó bolgár-török eredetű nép utóda a nemesség, az ugor eredetű előmagyar utóda a jobbágyság. Napjainkban a nemességet az „úr“, a jobbágyot a „paraszt“ képviseli. A kétrétegű magyar társadalom tehát másfél évezred mulva, ma is fennáll.

Sietek mindjárt kijelenteni, hogy a mai úri osztályt nem azonosítom a bolgár-törökökkel, sem a parasztot az ugor előmagyarokkal. A harcias vezető réteget a másfélévezredes harc nagyrészt megemésztette, hiszen a hitelesen árpádkori eredetű magyar nemesi családokat talán a két kezünkön is meg tudnók számlálni. A parasztágban sem túlnyomó az ugor elem. Az évszázadok folyamán sok nemes elszegényedett s leszármazottai ma a parasztság soraiban élnek. De még több a nép közül kiemelkedett s a középosztályban elhelyezkedett elem. Az itt talált és beköltözött rokon és nem rokon elemek is bőven felhigították a magyar vért. Habár a szakadatlan vérszerinti leszármazást nem is tudjuk igazolni, mégis az a hagyomány- és hagyatékkincs, melyet az úri osztály őriz, tehát a *nemzeti*

hagyomány inkább török jellegű, míg a *néphagyomány* — élén a magyar nyelvvel — inkább ugor örökség. Nemzeti erényeink és bűneink is ezt a kettősséget mutatják.

A nemzetmegtartó hagyományok letéteményese tehát a parasztság, az európai, nemzetközi magas műveltség hordozója pedig az úri osztály. Mindkettőnek a szerepe *egyformán fontos*. A néphagyomány tart meg bennünket magyarnak s a nemzetközi műveltség tesz bennünket európaivá. Ha azonban csak az európaiságra törekszünk, lehetünk nagyműveltségű népek, de minél hamarabb megszűnünk magyarok lenni. Beolvadunk abba a nagy nyugati nemzetbe, melynek kultúrhatását legkönnyebben elfogadjuk. Ha pedig teljesen kivonjuk magunkat a nyugati műveltség hatása alól, akkor meg művelt szomszédaink gázolnak hamarosan keresztül rajtunk.

Ma a nyugateurópai szabású iskola- és könyvműveltség fénykorát éljük s a nemzetmegtartó hagyományok ápolásával nem sokat törődünk. Valami alacsonyrendűség érzése vett erőt rajtunk. Nem becsüljük azt, ami a miénk. Kapva-kapunk mindenben, ami idegen, ami „európai”. Pedig Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést? Európa az egyéniséget értékeli és keresi bennünk, nem a tanulékonytságot. Japán alig száz év alatt európai műveltségű állam lett, anélkül, hogy nemzeti hagyományait feladta volna. A finnek pedig nemzeti egyéniségüket azzal domborították ki, hogy gazdag és értékes néphagyományaikat szervesen beépítették nemzeti műveltségükbe.

A világháború óta látjuk, hogy korunk uralkodó eszméje, a nemzeti eszme egyre erősödik. Minden nemzet egyéniségének saját magából termelt nemzeti kultúrájával is igyekszik jelentőséget adni. A nemzethez ma már hozzászámítják a hagyományörző réteget, a népet is és a nemzeti művelődésen nemcsak a középosztály magasabbrendűnek minősített, iskolák által terjesztett könyvművelődését értik, hanem a nép magából kitermelt, vagy régebben felülről leszállott és hagyományként őrzött, de teljesen áthasonított kultúráját is.

Nálunk ez a folyamat még nem ment végbe. 1848-ig a nemesség volt a nemzet, s ennek hagyományait tartottuk nemzeti hagyományoknak. A nemesség az európai művelődés hordozója volt, bár emellett megtartotta történelmi hagyományait, sőt arra építette fel a magas kultúrát. 1848 után azonban a nemesség utóda, a középosztály sok új, jobbára idegen elemmel bővült, akiknek ősei nem voltak a magyar történelem tényezői és formálói, akikben a magyar középosztály történelme nem vált hagyománnyá, így gyökértelenül állottak s állanak ma is a mai középosztályban.

Be kellett a háború után azt is látnunk, hogy egymagában a magyar nyelv sem bizonyult nemzetmegtartó hagyománynak. Aki- ket — főleg középosztálybelieket — a megszállott területen megmagyarosodottnak tartottunk — tisztelet a kivételnek —, hamar megalkudtak a helyzettel s elpártoltak, míg a nép, mely tekintet nélkül arra, hogy az iskolában megtanulta-e a középosztály történelmi hagyományait vagy sem, — ma is megbontatlan egységben

képviseli a magyar nemzetet. Azt még már a háború előtt is megláthattuk volna — ha nyitott szemmel nézünk —, hogy az iskola útján magyarosítani nem lehet. Hiszen vannak vegyeslakosságú falvak, melyek lakói iskola nélkül is évszázadok óta nemzedékről-nemzedékre beszélnek egymás nyelvét, mégsem olvadnak egymásba. Sem a magyar történelem, sem a magyar nyelv nem bizonyult olyan nemzetfenntartó hagyománynak, mely urat-parasztot, magyart-nemmagyart elszakíthatatlanul egybeforrasztott volna.

Van azonban a magyar nyelven kívül egy olyan magyar műveltségünk, melyet az ország lakosságának kétharmadrésze, a parasztság vall magáénak: ez a néphagyomány. Ez a műveltségállomány időtlen idők óta halmozódik. Évezredek és évtizedek emlékei egyformán feltalálhatók benne. Nagy értéke, hogy általános és egyenlő. A hagyományos népművelődés az élet minden vonatkozására kiterjed. A nép ezt az élet iskolájában a bölcsőtől a sírig tanulja. Minél távolabb áll a néphagyománytól az iskola és a könyv, annál kevésbé hat a népre, tehát annál erősebb a hagyományok uralma. A hagyományokat a népből kiverni nem lehet. Kereszténységünk ezeréves, mégis az ősi pogány hit a néphagyományokból nem nagy fáradsággal ma is rekonstruálható. Zeneoktatásunk a magasfokú nyugati zenekultúra minden propagálása mellett sem tudta az 1500 éves bolgár-török hagyományokat teljesen elenyésztetni. A magyar nép nyelvén mitsem változtatott az a körülmény, hogy a középosztály századokon át latin nyelven írt és beszélt, majd a nemzeti eszme fellobbanásakor deákos, németes, franciás iskolával, nyelvújítással akart magasabbrendű nemzeti nyelvet létesíteni. Végül Petőfi és Arany magyar népi hagyományérzékén keresztül diadalmaskodott a nép nyelve, s ma kétes esetekben még az Akadémia is a népnyelvre appellál.

Vajjon nem érkezett-e el az ideje, hogy a középosztály megmásítsa a nemzeti kultúráról vallott eddigi felfogását s a néphagyományokat tegye a magyar nemzeti kultúra alapjává? Könnyebb volna a magyar nemzet egyharmadrészét kitevő középosztálynak a nemzet kétharmadrészét kitevő nép ősi magyar hagyományait átvenni, mint fordítva. Az a roppant szakadék, ami ma „úr“ és „paraszt“ közt fennáll, egyszerre áthidalható volna, s ez a kultúrpolitika a nemzet fennállását egy újabb ezredévre biztosítaná.

Hangsúlyozzuk, hogy az a tény, hogy az iskolai és könyvkultúrát szembeállítjuk a hagyománnyal, nem akarja az iskolai és könyvkultúra s az európai civilizáció nagy értékeit kisebbiteni. A néphagyomány nagy nemzetfenntartó erején kívül szükségünk van a magasfokú nyugati művelődés minden vívmányára. A néphagyománynak e mellett azt a szerepet szánjuk, hogy minden vonalon alapjául szolgáljon a magasabbrendű művelődésnek, de annak ne csak színt, hanem belső tartalmat is adjon.

A továbbiak¹ során megjelöljük az útját, hogy a mai keretek között a *népi-nemzeti művelődést* hogy lehetne megvalósítani a néphagyományok szerephez juttatásával.

Györffy István

¹ Folytatjuk.